

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “คุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ตำบลหนองอ้อ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เพื่อทราบคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม และนำเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมต่อไป โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ในเขตพื้นที่ตำบลหนองอ้อ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 253 ครัวเรือน จากแบบสอบถาม 315 ชุด คิดเป็นร้อยละ 80.31 สถิติที่ใช้ในการทดสอบครั้งนี้ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการศึกษารูปได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปกลุ่มประชากร

ประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 64.0 มีอายุระหว่าง 46-50 ปี ร้อยละ 20.9 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 41.9 ส่วนใหญ่สมรสและอยู่ด้วยกัน ร้อยละ 73.9 มีจำนวนบุตรระหว่าง 1-2 คน ร้อยละ 54.5 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วยกันทั้งหมด 3-4 คน ร้อยละ 42.7 โดยมีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในความอุปการะระหว่าง 1-2 คน เท่ากันกับไม่มีจำนวนสมาชิกที่ต้องอุปการะร้อยละ 45.1 และมีจำนวนโคนมที่เลี้ยงทั้งหมดอยู่ระหว่าง 1-25 ตัว ร้อยละ 62.5 มีจำนวนโคที่รีดนมได้ อยู่ระหว่าง 1-25 ตัว ร้อยละ 68.8 โดยมีสัดส่วนโคที่รีดนมได้ต่อโคทั้งหมด คือ ร้อยละ 61-80 มากที่สุด ร้อยละ 37.2 โดยส่วนใหญ่ขายน้ำนมดิบได้ในราคา ระหว่าง 11.01-12.00 บาทต่อกิโลกรัม และมีปริมาณน้ำนมที่รีดได้ต่อวันอยู่ที่ 1-100 กิโลกรัม ร้อยละ 54.5 โดยสรุปมีรายได้จากการขายน้ำนมดิบต่อวันอยู่ที่ราคา ระหว่าง 1,000.01 บาทขึ้นไป ประชากรส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการเลี้ยงโคนม และระยะเวลาการเป็นสมาชิก ระหว่าง 11-20 ปี ร้อยละ 45.8 และ ร้อยละ 44.3 โดยมีสถานภาพเป็นสมาชิกทั่วไปของสหกรณ์ ร้อยละ 89.7 และในส่วนของบริการของสหกรณ์ต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม พบว่า สมาชิกเห็นว่าสหกรณ์มีบทบาทในฐานะ เป็นผู้รับซื้อน้ำนมดิบของสหกรณ์มีมากที่สุด ร้อยละ 97.2

คุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม

ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมต่อคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

1. คุณภาพชีวิตด้านรายได้

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีความเห็นด้วยกับความน่าพอใจของรายได้จากการเลี้ยงโคนมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 2.52) รองลงมา มีความเห็นกับความเพียงพอของรายได้ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน และมีความเห็นด้วยกับการมีเงินออม (ค่าเฉลี่ย = 2.46 และ 2.45 ตามลำดับ)

2. คุณภาพชีวิตด้านความรู้

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีการเขียนหนังสือได้มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 2.37) รองลงมา อ่านหนังสือได้ และมีการติดตามข่าวสาร ข้อมูลที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของตน (ค่าเฉลี่ย = 2.36 และ 2.32) ตามลำดับ โดยสื่อที่ใช้ในการติดตามข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ โทรทัศน์ (ร้อยละ 17.95) รองลงมา คือ หนังสือพิมพ์ และจากเจ้าหน้าที่สหกรณ์ (ร้อยละ 15.75 และ ร้อยละ 14.10) และข่าวสารที่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่สนใจมากที่สุดคือ ข่าวการเกษตร (ร้อยละ 29.13) ข่าวเหตุการณ์ทั่วไป และข่าวการเมือง (ร้อยละ 23.05 และ 21.50) ตามลำดับ

3. คุณภาพชีวิตด้านสัมพันธภาพในครอบครัว

สมาชิกภายในครอบครัวจะร่วมแสดงความยินดีหรือเป็นกำลังใจให้เวลาที่สมาชิกในครอบครัวมีเรื่องที่น่ายินดี มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 2.53) รองลงมา คือ สมาชิกไม่เคยสร้างปัญหาให้เดือดร้อนใจ และมีเวลาพักผ่อนพูดคุยกัน (ค่าเฉลี่ย = 2.50 และ 2.48) ตามลำดับ

4. คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย

ในแต่ละวันเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีเวลาในการรับประทานอาหารครบทั้ง 3 มื้อมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 2.51) รองลงมา ได้รับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย และมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงดีไม่เป็นปัญหาต่อการทำงาน (ค่าเฉลี่ย = 2.49 และ 2.35) ตามลำดับ

5. คุณภาพชีวิตด้านความพึงพอใจในการทำงาน

ประชากรมีความภูมิใจในอาชีพการเลี้ยงโคนม และ มีความต้องการในการประกอบอาชีพเลี้ยงโคนมต่อไป มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 2.62) รองลงมา คือ มีความสุขกับการเลี้ยงโคนม (ค่าเฉลี่ย = 2.60) ตามลำดับ

6. คุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นในครัวเรือน

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน คือ โทรทัศน์ มากที่สุด (ร้อยละ 98.8) รองลงมา คือ รถจักรยานยนต์ ตู้เย็น เต้าแก๊ส (ร้อยละ 98.0) และโทรศัพท์มือถือ

(ร้อยละ 87.7) ตามลำดับ

7. คุณภาพชีวิตด้านนันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ

กิจกรรมในการพักผ่อนหย่อนใจที่มีการทำมากที่สุด คือ ดูโทรทัศน์ (ร้อยละ 92.9) รองลงมาคือ เดินเที่ยวในละแวกบ้าน และสนทนากับเพื่อนบ้าน (ร้อยละ 78.7 และ ร้อยละ 77.1) ตามลำดับ

8. คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่พบในชุมชนมากที่สุด ได้แก่ แหล่งน้ำใกล้บ้านเน่าเสีย (ร้อยละ 33.2) รองลงมา ได้แก่ ขยะหรือสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ไม่มีการกำจัดอย่างถูกต้อง (ร้อยละ 30.0) และ ปัญหามลพิษทางอากาศ/ฝุ่นละออง (ร้อยละ 24.9) ตามลำดับ

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปรส่วนบุคคลที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตด้านรายได้ ด้านความรู้ ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ด้านสุขภาพอนามัย และ ด้านความพึงพอใจในการทำงาน ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม

ผลการศึกษาเปรียบเทียบ มีดังนี้

1. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีจำนวนแรงงานในการเลี้ยงโคนมมากกว่า 3 คนขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตมากกว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีจำนวนแรงงานในการเลี้ยงโคนมไม่เกิน 3 คน (ค่าเฉลี่ย = 2.57) แต่ ความแตกต่างระหว่างจำนวนแรงงานในการเลี้ยงโคนมไม่ได้เป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมแตกต่างกัน

2. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีจำนวนโคที่เลี้ยงทั้งหมดไม่เกิน 50 ตัว มีค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตเท่ากับ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีตั้งแต่ 51 ตัวขึ้นไป (ค่าเฉลี่ย = 2.49) แต่ความแตกต่างทางด้านจำนวนโคที่เลี้ยงไม่ได้เป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมแตกต่างกัน

3. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีจำนวนโคที่รีดนมได้ 51 ตัวขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตมากกว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่มีจำนวนรีดนมได้ ไม่เกิน 50 ตัว (ค่าเฉลี่ย = 2.67) แสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างของจำนวนโคที่รีดนมได้เป็นตัวแปรที่ทำให้ ภาพรวมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมแตกต่างกัน

4. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีปริมาณน้ำนมที่รีดได้ต่อวันมากกว่า 200 กิโลกรัมขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตมากกว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีปริมาณน้ำนมที่รีดได้ต่อวันไม่เกิน 200

กิโลกรัมต่อวัน (ค่าเฉลี่ย = 2.51) แต่ความแตกต่างทางด้านปริมาณน้ำนมที่รีดได้ต่อวันไม่ได้เป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมแตกต่างกัน

5. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่ขายน้ำนมดิบโดยเฉลี่ยได้ที่ราคาไม่เกิน 12 บาท มีค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตมากกว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่ขายน้ำนมดิบได้ที่ราคา 13 บาทขึ้นไป (ค่าเฉลี่ย = 2.56) แสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างของราคาน้ำนมดิบที่ขายได้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมเป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมแตกต่างกัน

6. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีสถานภาพเป็นคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ มีค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตมากกว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่มีสถานภาพเป็นสมาชิกทั่วไป (ค่าเฉลี่ย = 2.95) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างของสถานภาพการเป็นสมาชิกสหกรณ์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม เป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมแตกต่างกัน

7. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีจำนวนการถือหุ้นในสหกรณ์ไม่เกิน 10,000 หุ้น มีค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตมากกว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่มีจำนวนการถือหุ้นในสหกรณ์ 10,000 หุ้นขึ้นไป (ค่าเฉลี่ย = 2.50) แต่ความแตกต่างทางด้านจำนวนการถือหุ้นในสหกรณ์ไม่ได้เป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมแตกต่างกัน

โดยสรุปว่า ตัวแปรส่วนบุคคลด้าน จำนวนแรงงานในการเลี้ยงโคนม จำนวนโคที่เลี้ยงทั้งหมด ปริมาณน้ำนมที่รีดได้ต่อวัน และ จำนวนการถือหุ้นในสหกรณ์ ไม่ได้เป็นตัวแปรที่ทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมแตกต่างกัน มีเพียงตัวแปรด้าน จำนวนโคที่รีดนมได้ต่อวัน ราคาน้ำนมดิบที่ขายได้โดยเฉลี่ย และสถานภาพการเป็นสมาชิกสหกรณ์เท่านั้น เป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.5

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปรส่วนบุคคลกับคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และ คุณภาพชีวิตด้านนันทนาการและการพักผ่อน

ผลการศึกษาเปรียบเทียบ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีดังนี้

1. ตัวแปรส่วนบุคคลด้านเพศกับคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 69.8) มีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 67.6) แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า ตัวแปรส่วนบุคคลด้านเพศแตกต่างกันไม่ได้มีผลทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกัน

2. ตัวแปรส่วนบุคคลด้านอายุกับคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีอายุ 31 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 69.6) มีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี (ร้อยละ 61.9) จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า ตัวแปรส่วนบุคคลด้านอายุที่แตกต่างกันเป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกัน

3. ตัวแปรส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษากับคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 80.6) มีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 68.4) จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า ตัวแปรส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาแตกต่างกันเป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกัน

4. ตัวแปรส่วนบุคคลด้านสถานภาพของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมกับคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกกับ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 69.6) มีคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีสถานภาพสมรสโสด (ร้อยละ 65.8) แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า ตัวแปรส่วนบุคคลด้านสถานภาพที่แตกต่างกันไม่ได้เป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกัน

5. ตัวแปรส่วนบุคคลด้านจำนวนบุตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมกับคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกกับ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีจำนวนบุตรไม่เกิน 4 คน (ร้อยละ 69.9) มีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีจำนวนบุตร 5 คนขึ้นไป (ร้อยละ 69.8) แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านจำนวนบุตรที่แตกต่างกันไม่ได้เป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกัน

6. ตัวแปรส่วนบุคคลด้านจำนวนสมาชิกในครอบครัวกับคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 5 คนขึ้นไป (ร้อยละ 70.7) มีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว ไม่เกิน 4 คน (ร้อยละ 67.1) แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า ตัวแปรส่วนบุคคลด้านจำนวนบุตรที่แตกต่างกันไม่ได้เป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกัน

โดยสรุปว่า ปัจจัยด้านเพศ สถานภาพ จำนวนบุตร และจำนวนสมาชิกในครอบครัว ที่ไม่ได้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่แตกต่างกัน

กัน มีเพียงปัจจัยด้านอายุ และระดับการศึกษาเท่านั้น ที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตด้าน สิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่แตกต่างกันทางสถิติที่ร้อยละ 5.0

ผลการศึกษาเปรียบเทียบ ด้านนันทนาการและการพักผ่อน มีดังนี้

1. ตัวแปรส่วนบุคคลด้านเพศกับกิจกรรมนันทนาการและการพักผ่อนของเกษตรกร ผู้เลี้ยงโคนม พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 45.9) มีกิจกรรมนันทนาการและ การพักผ่อนมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 41.5) แต่จากการศึกษา เปรียบเทียบ พบว่า ตัวแปรส่วนบุคคลด้านเพศที่แตกต่างกันไม่ได้เป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวม คุณภาพชีวิตด้านนันทนาการและการพักผ่อนแตกต่างกัน

2. ตัวแปรส่วนบุคคลด้านอายุกับกิจกรรมนันทนาการและการพักผ่อนของเกษตรกร ผู้เลี้ยงโคนม พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีอายุ 31 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 45.9) มีกิจกรรมนันทนาการ และการพักผ่อนมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี (ร้อยละ 36.9) จากการศึกษา เปรียบเทียบ พบว่า ตัวแปรส่วนบุคคลด้านอายุที่แตกต่างกันเป็นตัวแปรที่ทำให้คุณภาพชีวิต ด้านนันทนาการและการพักผ่อนแตกต่างกัน

3. ตัวแปรส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษากับกิจกรรมนันทนาการและการพักผ่อนของ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย (ร้อยละ 45.1) มีกิจกรรมนันทนาการและการพักผ่อนมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มี ระดับการศึกษาไม่เกินระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 51.1) จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า ตัวแปรส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาที่แตกต่างกันเป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพ ชีวิตด้านนันทนาการและการพักผ่อนแตกต่างกัน

4. ตัวแปรส่วนบุคคลด้านสถานภาพสมรสกับกิจกรรมนันทนาการและการพักผ่อนของ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 42.9) มีกิจกรรม นันทนาการและการพักผ่อนมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีสถานภาพโสด (ร้อยละ 45.3) แต่ จากการศึกษเปรียบเทียบ พบว่า ตัวแปรส่วนบุคคลด้านสถานภาพสมรสที่แตกต่างกันไม่ได้เป็น ตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตด้านนันทนาการและการพักผ่อนแตกต่างกัน

5. ตัวแปรส่วนบุคคลด้านจำนวนบุตรกับกิจกรรมนันทนาการและการพักผ่อนของ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีจำนวนบุตร ไม่เกิน 4 คน (ร้อยละ 45.9) มี กิจกรรมนันทนาการและการพักผ่อนมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีจำนวนบุตร 5 คนขึ้นไป (ร้อยละ 41.4) จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า ตัวแปรส่วนบุคคลด้านจำนวนบุตรที่แตกต่างกัน ไม่ได้เป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตด้านนันทนาการและการพักผ่อนแตกต่างกัน

6. ตัวแปรส่วนบุคคลด้านจำนวนสมาชิกในครอบครัวกับกิจกรรมนันทนาการและการพักผ่อนของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่เกิน 4 คน (ร้อยละ 47.6) มีกิจกรรมนันทนาการและการพักผ่อนมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่มีจำนวนบุตร 5 คนขึ้นไป (ร้อยละ 40.4) จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า ตัวแปรส่วนบุคคลด้านจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่แตกต่างกันเป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตด้านนันทนาการและการพักผ่อนแตกต่างกัน

โดยสรุปว่า ตัวแปรด้าน อายุ ระดับการศึกษา และ จำนวนสมาชิกในครอบครัว เป็นตัวแปรที่ทำให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตด้านนันทนาการและการพักผ่อนของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมแตกต่างกัน และตัวแปรด้านเพศ จำนวนบุตร และสถานภาพสมรส ไม่ได้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตด้านนันทนาการและการพักผ่อนของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่แตกต่างกันที่นัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 5.0

ข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง คุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ทำให้ทราบถึงระดับ คุณภาพชีวิตและความต้องการของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม เพื่อให้ผลการศึกษานี้ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อไป ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ที่มีความเหมาะสมกับผลการศึกษา ดังนี้

ในระดับหน่วยงานภาครัฐ

1. ส่งเสริมให้เกษตรกรมีการรับรู้ และติดตามข่าวสารที่เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของอาชีพอย่างสม่ำเสมอ โดยมีการเผยแพร่ข่าวสารหรือความรู้ที่เกี่ยวกับการเกษตรจากสื่อทางโทรทัศน์ ในตอนเย็น และทางวิทยุในตอนกลางวัน รวมถึงมีเอกสารหรือแผ่นพับเผยแพร่ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับอาชีพส่งให้กับเกษตรกร
2. ควรมีการรณรงค์ และส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาให้ความสำคัญกับการเข้ารับบริการตรวจสุขภาพประจำปี เพื่อตรวจเช็คความแข็งแรงของร่างกายสำหรับโรคที่ไม่สามารถตรวจพบได้จากลักษณะภายนอก และส่งเสริมให้สาธารณสุขมูลฐานเข้าไปให้บริการอย่างครอบคลุมและทั่วถึงในชุมชน เป็นการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและการป้องกันตนเองจากโรคภัยไข้เจ็บ และการดูแลสุขภาพตนเองโดยมีการประกาศแจ้งให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบด้วย

3. ควรมีการพิจารณา ปรับราคาน้ำนมดิบ ให้เหมาะสมกับต้นทุนการผลิตของเกษตรกร
4. ควรเข้ามาดูแล และควบคุมในเรื่องของราคาอาหารสัตว์ที่มีราคาสูงมากขึ้น เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิตให้แก่เกษตรกร
5. ส่งเสริมด้านการลงทุน โดยมีการจัดตั้งกองทุน หรือแจกจ่ายพันธบัตรออมเพื่อเป็นแหล่งทุนในการประกอบอาชีพแก่เกษตรกร
6. จัดให้มีการขุด ลอก คูคลอง หรือแหล่งน้ำเสื่อมโทรมเพื่อลดปัญหามลพิษจากน้ำเน่าเสีย
7. ควรมีการปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้อง ในเรื่องของความประพฤติที่เหมาะสมตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา

ในระดับสหกรณ์

1. ควรมีโครงการอบรมเพื่อการประกอบอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมโดยตรง ในหลักสูตรระยะสั้นที่ใช้เวลาไม่มาก และมีการแจ้งจดหมาย แสดงข้อมูลให้เกษตรกรทราบถึงความสำคัญ และผลที่จะได้รับหากไปเข้าร่วมอบรมด้วย
2. มีการเผยแพร่ข่าวสารให้กับเกษตรกรเชิงรุก โดยใช้วิธีพบปะพูดคุย และเข้าไปถึงพื้นที่ที่เกษตรกรอาศัยอยู่
3. ควรมีการส่งเสริมให้สมาชิกเกษตรกรจัดทำทำบัญชีฟาร์ม และทำบัญชีค่าใช้จ่ายครัวเรือน เพื่อจะได้ทราบถึงปัญหาและจัดหาบริการให้ได้อย่างเหมาะสม
4. ด้านการบริการของสหกรณ์ ควรมีการจ่ายเงินปันผลที่รวดเร็ว และควรมีการจัดสวัสดิการเพิ่มเติมโดยประสานงานกับโครงการต่าง ๆ ของรัฐ รวมทั้งส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อให้บริการกับสมาชิก เช่น การจัดอบรมหรือดูงานเพื่อให้ความรู้ในการบริหารจัดการโคนม

ในระดับของเกษตรกร

1. มีการตระหนัก หมั่นคอยติดตาม และให้ความสำคัญกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของตนเอง รวมทั้งมีการแสวงหาความรู้โดยการไปเข้าร่วมกิจกรรมในการอบรมที่หน่วยงานภาครัฐ และสหกรณ์จัดขึ้น

2. หมั่นดูแลสุขภาพ และสำรวจสุขภาพร่างกายของตนเอง และไปเข้ารับบริการตรวจสุขภาพประจำปีเมื่อมีอายุ 30 ปีขึ้นไป

3. ครอบครัวควรมีการสอดส่อง ดูแลพฤติกรรมของสมาชิกภายในครอบครัว เพื่อให้มีความประพฤติปฏิบัติตนให้มีเหมาะสมตามบรรทัดฐานของสังคม ไม่ไปข้องแวะกับการพนัน สิ่งเสพติดที่เป็นอบายมุขซึ่งจะก่อให้เกิดหนี้สิน และความเสื่อมตามมา

4. จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อสำรวจภาวะค่าใช้จ่ายของตนเองและครอบครัว และควบคุมค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น และไม่ก่อหนี้สินจากการใช้จ่ายเกินความจำเป็นจนไม่มีความสามารถในการชำระใช้คืนได้

5. ควรช่วยกันดูแล รักษาแหล่งน้ำใกล้บ้านให้มีความสะอาดอยู่เสมอ รวมทั้งไม่ทิ้งขยะ หรือสิ่งปฏิกูลเน่าเสียลงไปในแหล่งน้ำ

6. ควรสร้างสัมพันธภาพที่แน่นแฟ้นระหว่างสามีและภรรยา เพื่อไม่ให้มีช่องว่างระหว่างกัน และพยายามหาเวลาว่างพูดคุย และใช้เวลาอยู่ร่วมกันให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในครั้งต่อไป

ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในเชิงเปรียบเทียบกับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในเขตพื้นที่อื่น